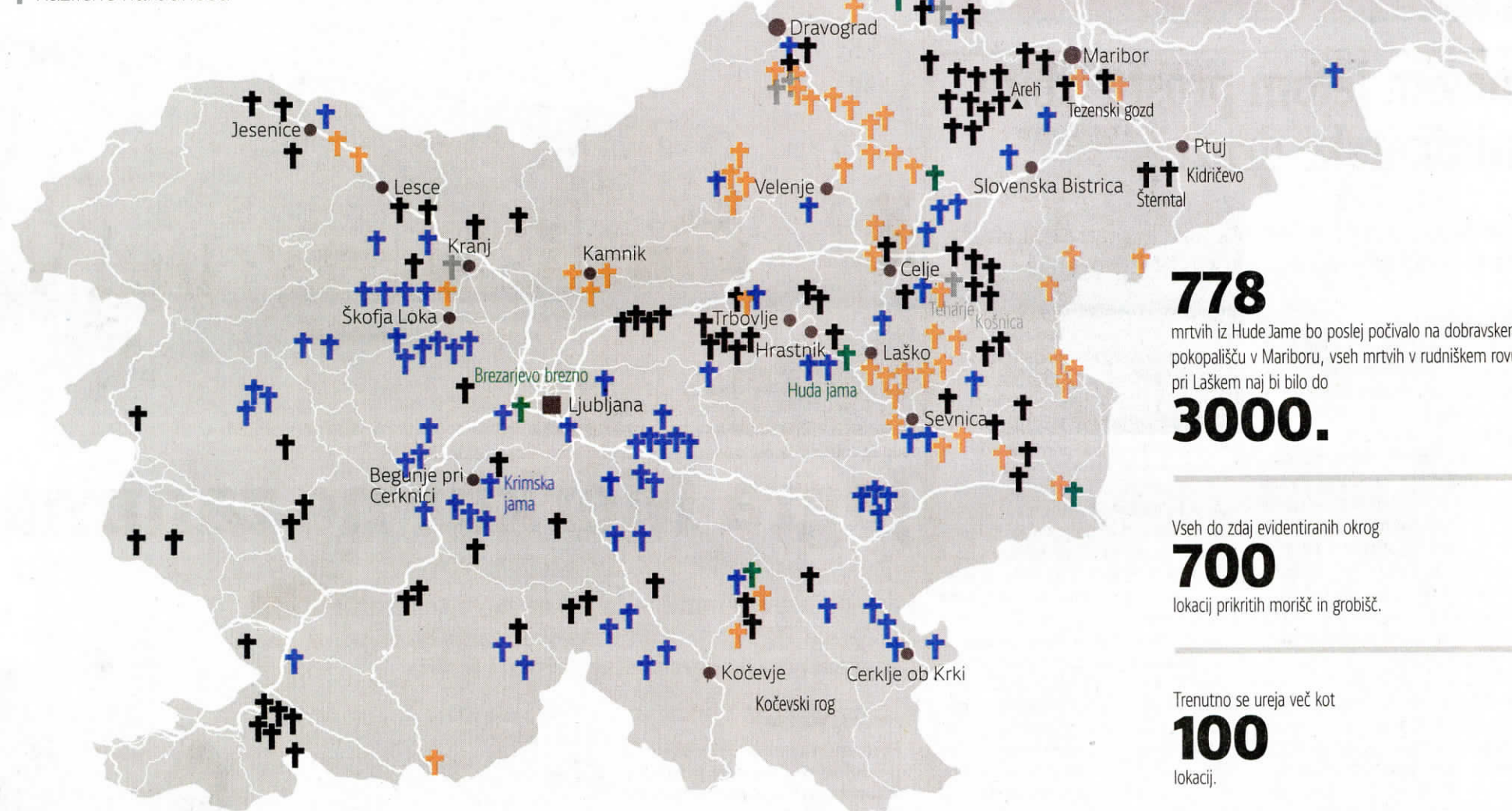

Na območju Slovenije evidentirana prikrita grobišča

- † Slovenci
- † Slovenci in Hrvati
- † Hrvati
- † Ni podatka
- † Različne narodnosti

778

mrtvih iz Hude Jame bo poslej počivalo na dobravskem pokopališču v Mariboru, vseh mrtvih v rudniškem rovu pri Laškem naj bi bilo do

3000.

Vseh do zdaj evidentiranih okrog

700

lokacij prikritih morišč in grobišč.

Trenutno se ureja več kot

100

lokacij.

Vir: Geopedia.si

VEČER

V Mariboru jutri "tektonski premik"

Tako predsednik vladne komisije za prikrita grobišča Jože Dežman označi pogreb mrtvih iz Barbara rova

VANESSA ČOKL

Po treh tednih selitve iz zasilne kostnice v Barbara rovu nekaj manj kot 800 umrlih spomladi 1945, v zaključku druge svetovne vojne, v Hudi Jami pri Laškem leži v pokopnem polju v spominskem parku na dobravskem pokopališču v Mariboru. Simbolna prva krsta je bila pripeljana na Dobravo 3. oktobra, zadnja simbolna krsta bo v pokopno polje položena jutri na pogrebni slovesnosti ob 16. uri, vodil jo bo mariborski nadškof in metropolit Alojzij Cvikl in bo navzoč predsednik republike Borut Pahor. Dve uri prej bo v mariborski stolnici nadškofova maša za mrtve. Likvidirane. Zunanjsodno umorjene, pobite.

Dan žalovanja

Sedem let od odprtja v glavnem rudniškem jašku večina mrtvih še leži, odkopani morajo biti do konca leta 2017, to je obljuba vlade. Vseh mrtvih skupaj v Hudi Jami bi znalo biti do 3000. Slovencev in Hrvatov, pripadnikov poraženih vojsk, a tudi civilistov, tudi žensk in otrok. Slej ko prej so jih komunistični likvidatorji gnali iz taborišča Teharje. Huda Jama je največje tukajšnje morišče. Ko so izkopavali pred sedmimi leti, so ob gori napol strohnjenih našli tudi kose žice. Pa ženske kite. Pokopni prostor v Mariboru je dovolj velik, da bodo lahko na tem pokopališču počivali vsi mrtvi.

Brez pravega angažiranja predsednika Slovenije četrtka na Dobravi ne bi bilo. A kljub vlozku iz najvišje politične lege v državi pred pogrebom na Dobravi ni prav mirno. Borut Pahor odplačuje z dobravskim pogrebom tudi svoj dolg, ker je vodil slovensko vlado, ko je bil Barbara rov po več kot šestih desetletjih odprt, nakar sta, po prvih prekopih, volja, politična podpora splahneli in so mrtvi v plastičnih za-

bojnikih leta čakali na zadnji mir. Ves ta čas je bil teharski spominski park povsem zunaj pozornosti. Ideje, da se, zaradi geografske bližine in verjetnega izvora žrtev, mrtve pokoplje na Teharjah, je sproduciralo šele državno gibanje za pokop na Dobravi. Čeprav je teharski spominski park nedokončan. In čeprav mrtvi na Teharjah ležijo na napol plazečem cinkarniškem smetišču. Oglasila se je Katoliška cerkev. Oglasila se je Nova slovenska zaveza. Še vedno eni in drugi niso dokončno sprijaznjeni z Mariborom. Z Mariborom, ki je lokacija sploh prvega uradnega obeležja za povojno pobite, za 1179 iz profitankovskega jarka v tezenskem gozdu izkopanih in pokopanih Hrvatov. Območje jutrišnjega pokopa je dobesedno pokopališče nad pokopališčem. Gozd okrog Dobrave in tudi pokopnega polja za pripeljana iz Hude Jame je poln ob koncu druge svetovne vojne ubitih domnevnih nasprotnikov partizanske strani. To je poleti 2007 potrdilo sondiranje pod vodstvom zgodovinarja dr. Mitje Ferencja iz vladne komisije za prikrita grobišča. Domneva, ki stoji, je, da v gozdu okoli Dobrave ležijo Hrvati. In Hrvati se še po vseh teh letih niso odločili, kaj bodo. Ali pustijo svoje mrtve tukaj ali jih prekopljejo in odpelejo domov. Jutri na Dobravo na povabilo slovenskega predsednika pride predsednica Hrvaške Kolinda Grabar Kitarović. Ob enajstih bosta šla predvidoma do zadnje hudojamske krste, v Spominskem parku Dobrava bo Grabar Kitarovićeva položila venec, na cerkvenem pogrebu popoldan na Dobravi pa je ne bo, zastopal naj bi jo nekdanji hrvaški zunanji minister Mate Granić.

Diplomacija, usmerjana od slovenskega predsednika, je pripeljala v kompromis: da je za mrtve iz Hude Jame maša tudi v stolnici. In Borut Pahor ne bo edini govornik jutri popoldne v dobravskem parku spomina. Besedo

bo dobil še predsednik Nove slovenske zaveze Peter Sušnik. V imenu (domnevnih) sorodnikov žrtev. Včeraj je Nova slovenska zaveza pozvala, naj bo 27. oktober, dan dobravskega pogreba, dan žalovanja. Pričakujejo, so napisali, javno opravičilo, obsodbo in obžalovanje slovenskega bratomornega zločina. Zahtevajo, da se preganjajo "vsa dejanja, ki javno izražajo in stopnjujejo sovražno razpoloženje nad svojci žrtev in vsemi, ki se ukvarjajo z odkrivanjem in urejanjem množičnih morišč". Zahtevajo ničelno toleranco. In DNK-analize vseh mrtvih zahtevajo.

"Teharje so deponija"

Dobravski premik, ki smo ga tako dolgo čakali, najbolj vznemirja Nema-raborčane. Pokopali bi na Teharjah ali, drugi, v Ljubljani. "Maribor je tektonski premik," pa pravi zgodovinar dr. Jože Dežman, že nekaj vlad predsednik vladne komisije za prikrita grobišča. Pietetni premik. Znova Maribor, po spomeniku za mrtve Hrvatov. "Maribor spet vstopa v slovensko memorialno krajino. Dobrava je simbolno narodovo mesto mrtvih. Teharje so deponija, Ljubljana kvečjemu memorialno mesto prihodnosti." Potem ko je po dolgem premoru in nezainteresiranosti vlada le našla nekaj denarja za grobišča, se tačas ureja več kot 100 lokacij prikritih grobišč po državi. Končno so označena morišča na Arehu, ki je prav tako poln mrtvih. Pred tedni so izkopavali v Košnici pri Celju. Ta mesec je bil pri Cerknici cerkveni pogreb izkopanih v Krimski jami. Vladna komisija pa ima na različnih koncih države dela še za nekaj let, ocenjuje Jože Dežman. In da zadnji premiki pri poravnavanju dolga do mrtvih kljub drugačnemu trudu vznejevoljajo tako borčevsko stran kot tisto, ki je vsaj deklarativno zagovornica pokopov. Dežman jim zameri, da bi pokopavanje prav priznali, samo če bi se pokopavalo tako in tam, kakor oni želijo. Eni in drugi pa da imajo skupno točko, en cilj: zbrisati komisijo za grobišča ... Predse-

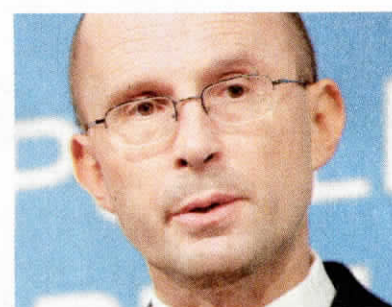
dnik komisije spomni na ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, ki podpira, da se zdaj, ob ponovnem odprtju v Hudi Jami, spet shranjuje material za morebitne DNK-analize, če bi sorodniki želeli pokopati v družinske grobove. "Točka sramote je ministrstvo za kulturo. Ne reagira na nove impulze," ponovi Dežman, ki je pred dnevi ministru za kulturo Antonu Peršaku pisal javno pismo, da MK zaostaja pri okvalificiranju lokacij morišč/grobišč za spomenike kulturnega pomena in da ne dovoli hrambe premične dediščine, najdene ob mrtvih, v slovenskih muzejih.

Zakon iz poletja 2015, o prikritih grobiščih in pokopu žrtev, deluje, pravijo v Dežmanovi komisiji. Izbrani so izvajalci za sondiranje, izkope posmrtnih ostankov ter urejanje morišč in grobišč v naravi. V SDS pa se ne strinjajo in vlagajo novelo, ker da novi zakon ne postavlja enačaja med prekopavanjem prikritih grobišč in kaznovanjem krivcev; naročnikov, izvrševalcev. A se ve že od prvega zakona, da tudi tisti (pred)kazenski postopki, ki so bili odprti, niso pripeljali do kaznovanja. Sedeči na zatožni klopi niso priznali, niso se več spomnili, vmes so umrli ...

Košnico je rešilo vreme

Vladna komisija ima načelno stališče, da se identificira mrtve, ko se domneva, da so Slovenci. In da imajo žive sorodnike. Identifikacija žrtev iz Hude Jame da je tudi teoretično povsem nemogoča, podatkov, od kod naj bi bile žrtve, skoraj ni, večina ubitih v rovu sv. Barbare je, čeprav so med njimi tudi slovenske žrtve, iz Hrvaške.

Kakor opozarjajo arheologi in antropologi na terenu, povojna in medvojna grobišča niso zgledno urejeni grobovi, v katere bi bili pokojniki položeni. Večinoma so bila trupla nametana v premajhne grobne jame, natlačena v jarke, odvržena v brezna. V spomin so se zalepile skladovnice mrtvih v Hudi Jami. V Košnici pri Celju je bilo izkopno polje pod nivojem potoka, na mo-

Dr. Jože Dežman: "Vladna komisija ima dela še za nekaj let." Foto: Tit KOŠIR

Slovenski predsednik in hrvaška predsednica se prideta poklonit

čvirnatem terenu. Izkop je bil opravljen tudi zato, ker je zdržalo vreme, drugače bi se bil premaknil v naslednjo pomlad. In tako naprej in tako naprej, vsaka lokacija je posebna zgodba.

Mednarodne konvencije prepovedujejo upepelitev žrtev. V (mariborsko) kostnico pa hudojamske tudi niso mogle, ker so komaj napol strohnjene. Razmišljalo se je tudi o pokopališču pred Barbara rovom pa o laškem pokopališču, premaknilo se ni nič, ne državno ne občinsko, opozarja Dežman, in trajalo bi še nadaljnji kos let, da bi se to zgodilo. Če bi se ... Končno smo prišli do sem, pokopljimo končno pietetno, poziva, da se ne bi spet delili. Dobrava, pravi Dežman, je edino urejeno pokopališče, ki lahko v dostojanstvenem okolju sprejme toliko žrtev. Največjo skupino verjetno slovenskih žrtev slovenskega državnega nasilja v slovenski zgodovini.